

MATERIAŁ INFORMACYJNY WYJAŚNIAJĄCY ZASADY ROZUMIENIA PRAW AUTORSKICH W BADANIACH RYNKU I OPINII SPOŁECZNEJ

W przypadku podejrzenia o naruszenie praw autorskich, należy rozważyć trzy następujące kwestie:

- 1. czy materiały, których dotyczy podejrzenie (slajdy, elementy graficzne, prezentacja itp.) można uznać za utwór w rozumieniu prawa autorskiego;**
- 2. czy firma, która uważa się za ich właściciela jest podmiotem uprawnionym do poszczególnych materiałów (na przykład prezentacji) i w jaki sposób powinna ten fakt wykazać;**
- 3. jakie są konsekwencje naruszenia majątkowych praw autorskich w świetle pr. aut.**

Fragmenty Opinii prawnej sporządzonej na zlecenie OFBOR przez Kancelarię Prawną Traple Konarski Podrecki i Wspólnicy (z dnia 04 września 2013)

Niniejsza opinia została sporządzona z uwzględnieniem następujących przepisów prawa:

- a) Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006, Nr 90, poz. 631 ze zm., dalej jako „pr.aut.”);
- b) Ustawa z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003, Nr 153, poz. 1503 ze zm., dalej jako „uznk”).

[Kwalifikacja elementów prezentacji, jako utworów]

1. Zgodnie z art. 1 ust. 1 pr. aut. utworem jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.

Z powyższej definicji wynika, że, aby uznać rezultat wysiłku intelektualnego za utwór w rozumieniu pr. aut., to ten ostatni musi:

- a) być rezultatem pracy człowieka (twórcy);
- b) oznaczać się twórczością oraz oryginalnością oraz
- c) zostać ustalony.

ile pierwsza przesłanka jest oczywista i nie wymaga dalszych wyjaśnień, to dalsze przesłanki, a w szczególności te dotyczące twórczości oraz indywidualności budzą wiele wątpliwości interpretacyjnych. Wymóg twórczości tj. oryginalności oznacza, że to, co zostało stworzone, nie było uprzednio znane twórcy w takiej samej postaci. Natomiast wymóg indywidualności oznacza, że dany utwór jest rezultatem samodzielnej twórczości, tj., że twórca wzbogacił dotychczasowy stan rzeczy nowymi elementami, a nie powielił jedynie istniejące, znane rozwiązania.

Interpretacji powyższych przesłanek tj. twórczości oraz indywidualności dokonuje przede wszystkim orzecznictwo. I tak zgodnie z wyrokiem SN: „(...) twórczość jest zawsze przejawem indywidualnego ujęcia i w następstwie tego prowadzi do powstania rezultatu niepowtarzalnego i to bez względu na to, jaki jest rozmiar oryginalności rezultatu oraz jaka jest jego użyteczność lub wartość. Nie są przejawem indywidualnego ujęcia rozwiązania rutynowe, stosowane w podobnych sytuacjach, w szczególności wynikające z przyjętych w danej sytuacji reguł postępowania. Indywidualnym ujęciem może być swoista kombinacja zastosowania tych reguł, podporządkowana oryginalnej koncepcji całości” (tak SN w wyroku z dn. 15 listopada 2002, II CKN 1289/00).

Również w orzecznictwie sądów apelacyjnych można znaleźć swoiste kryterium pomocnicze w ocenie indywidualności dzieła, które polega na przeprowadzeniu badania czy proces powstawania utworu posiadał margines swobody twórczej, który pozwalał twórcy na ukształtowanie utworu według własnego wyobrażenia i czy został on przez twórcę efektywnie wykorzystany w czasie tworzenia utworu (zgodnie z wyrokiem SA w Krakowie z 29.10.1997 r. I ACa 477/97).

Ostatnia przesłanka tj. **ustalenie utworu** oznacza, że dla zaistnienia utworu konieczne jest jego uzewnętrznienie to znaczy zakomunikowanie innym osobom niż twórca. Nie należy jednak ustalenia utworu utożsamiać z utrwaleniem – prawo autorskie nie uzależnia przyznania ochrony od zapisania utworu na jakimkolwiek nośniku. Z punktu widzenia powstania ochrony nie jest również istotne czy utwór będzie dokończony; zgodnie z art. 1 ust. 3 pr. aut. utwór jest przedmiotem ochrony od chwili ustalenia, chociażby miał postać niedokończoną.

2. Wyliczenie podstawowych kategorii twórczości podlegających ochronie Prawno autorskiej zawarte jest w art. 1 ust. 2 pr. aut. Przepis ten wymienia m.in. utwory literackie,

plastyczne, fotograficzne, architektoniczne, audiowizualne, publicystyczne oraz programy komputerowe. Wyliczenie to ma charakter przykładowy, a zatem ochronie podlegają również inne rezultaty działalności twórczej, jeżeli spełniają przesłanki określone w art. 1 ust 1 pr. aut.

3. W orzecznictwie powszechnie przyjmuje się, że dla uznania danego rezultatu pracy za utwór w rozumieniu pr. aut. wystarczy już bardzo niski poziom twórczości. Jak podkreślił SN w wyroku z 31.03.1953 r. ochronie podlega „każde dzieło [...] byle tylko, przynajmniej pod względem formy, wykazywało pewne elementy twórcze, choćby minimalne” (wyrok SN z 31.03.1953 r., II C 843/52, niepubl.). Stąd za utwór uznano m. in. różnego rodzaju **formularze** (orzeczenie SN z 21.03.1938 r., II C 2531/37, opubl. OSN(C) 1939/2, poz. 61), **nagrobki** (wyrok SN z 05.03.1971 r., II CR 686/70, opubl. OSNC 1971/12, poz. 213), **graficzne opracowanie albumu** (wyrok SN z 25.08.1972 r., II CR 261/72, opubl. OSNC 1973/6, poz. 105), **instrukcję obsługi maszyny** (orzeczenie SN z 25.04.1969 r., I CR 76/69), **katalog znaczków** (orzeczenie SA w Warszawie z 26.09.2000 r., I ACa 1128/98, niepubl.), **podręczny tarczowy licznik kalorii** (wyrok SN z 25.01.2006 r., I CK 281/05, niepubl.), **pomysł na produkt ubezpieczeniowy i jego nazwę** (orzeczenie SA w Warszawie z 09.05.2006 r., I ACa 1186/05, niepubl.), **specyfikację istotnych warunków zamówienia** (tzw. formularz ofertowy) (wyrok SN z 27.02.2009 r., V CSK 337/08).

Do oceny, co można uznać za utwór w rozumieniu pr. aut. pomocne są również oficjalne wyjaśnienia Ministerstwa Kultury. Uznano w nich, że mogą być utworami m.in.:

- „*Utworami w rozumieniu prawa autorskiego są autorskie **wykłady***” (Pismo Min. Kultury z 16.08.2002 r., DP/WPA.024/292/02);
- „*Jako **utwory w rozumieniu prawa autorskiego traktowane mogą być autorskie wykłady, natomiast nie konsultacje i doradztwo.** Jeżeli chodzi o dokumentację zakładowego systemu jakości, to może ona być kwalifikowana, jako utwór pod warunkiem, iż sposób konstruowania (forma) decyduje o nadaniu tej dokumentacji indywidualnego i twórczego charakteru w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut.*” (Pismo Min. Kultury z 18.01.2002 r., DP/WPA.024/381/01).
- Ponadto w pismach Ministerstwa Kultury za utwory zostały uznane również: autorskie programy nauczania, programy nauczania gry na instrumencie, programy dla obozu językowego lub sportowego, opinie biegłych rewidentów, **ekspertyzy ekonomiczne, prognozy ekonomiczno-marketingowe, prezentacje dla klientów,**

opracowanie regulaminu loterii promocyjnej, sprawozdania z poszukiwań i badań dotyczących własności przemysłowej, projekty dokumentacji technicznej (plany, rysunki, szkice).

4. Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe uwagi, wydaje się, że **prezentacja zarówno, jako całość, jak i jej poszczególne elementy (slajdy), mogą stanowić utwór w rozumieniu prawa autorskiego**. W szczególności należy wziąć pod uwagę formę prezentacji tj. jej „wygląd” – rozkład poszczególnych elementów na slajdzie, użytą grafikę, kolorystykę, czcionkę itd. – te wszystkie elementy mogą wyróżniać dany slajd spośród już istniejących i stanowić o jego oryginalności i twórczości.

[Pracodawca jako uprawniony z praw autorskich]

5. W tym miejscu należy wskazać, że niezależnie od tego, kto stworzył prezentację lub jej sporne elementy tj. czy pracownik X czy pracownik Y, to przy zachowaniu określonych warunków, które zostaną opisane poniżej, wyłącznym uprawnionym z praw autorskich do tych elementów jest Pracodawca.
6. Generalną zasadą wyrażoną w art. 8 pr. aut. jest, że autorskie prawa osobiste i majątkowe powstają na rzecz twórcy. Pod pojęciem „twórcy”, zgodnie z art. 8 ust. 2 pr. aut. rozumie się osobę, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnieniem utworu. Twórca może oczywiście przenieść autorskie prawa majątkowe do swojego utworu; co do zasady stosować się tu będzie rozdział 5 pr. aut. (tj. art. 41 i następne). Regulację szczególną, wyłączającą stosowanie rozdziału 5, w zakresie przeniesienia majątkowych praw autorskich do utworu, **zawiera m.in. art. 12 pr. aut. odnoszący się do twórczości pracowniczej**.
7. Najogólniej rzecz ujmując, utwór pracowniczy będzie to utwór, który pracownik stworzył w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Odnośnie tego wyjaśnienia należy poczynić następujące uwagi:
 - a) niezbędne jest, aby stworzenie danego utworu należało do zakresu zadań (obowiązków) pracownika. Obowiązki te mogą być sprecyzowane zarówno

w samej umowie o pracę, jak w układach zbiorowych i normach wewnętrzzakładowych. Nie należy również pomijać takich dokumentów, jak uzgadniane z pracownikami plany działalności danej jednostki np. plan programowy, wydawniczy itd.;

b) w przypadku, gdy w umowie o pracę nie ma wyraźnie sformułowanych obowiązków odnośnie tworzenia utworów przez pracownika, należy wziąć pod uwagę cel umowy o pracę i zgodny zamiar stron. Oznacza to, że trzeba przede wszystkim rozważyć możliwość (hipotetyczną) postawienia zarzutów, że niewykonanie określonej pracy twórczej stanowi naruszenie obowiązków pracowniczych oraz jakie są zwyczaje przyjęte w zakładzie pracy oraz w obrębie danej grupy zawodowej.

8. Zgodnie z art. 12 ust. 1 pr. aut. jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.

Oznacza to, że do rozporządzenia przez pracownika autorskimi prawami majątkowymi dochodzi na podstawie nawiązanego stosunku pracy, a chwilą przejścia praw majątkowych do majątku pracodawcy jest chwila przyjęcia utworu.

9. Należy podkreślić, że art. 12 pr. aut. ma charakter względnie obowiązujący. Oznacza to tym samym, że pracodawca i pracownik mogą odmiennie ukształtować postanowienia dotyczące przejścia praw autorskich na pracodawcę do utworów stworzonych przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków służbowych. W umowie o pracę strony mogą np. postanowić, że pracodawca będzie nabywać majątkowe prawa autorskie w zakresie szerszym lub węższym aniżeli wynikający z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron. Strony mogą również wyłączyć nabycie tych praw przez pracodawcę, co sprawi, że całość praw autorskich pozostanie przy twórcy – pracowniku. Natomiast, jeśli umowa o pracę nie będzie zawierała szczególnych postanowień dotyczących przeniesienia przez pracownika na pracodawcę praw autorskich do utworów stworzonych w wyniku wykonywania obowiązków pracowniczych lub nie będzie w ogóle zawierała postanowień odnoszących się do przejścia praw autorskich na pracodawcę, stosować się będzie art. 12 w brzmieniu zawartym w pr. aut.

10. Należy jeszcze raz zaznaczyć, że powyższy przepis odnosi się tylko do tych utworów, które powstały w ramach stosunku pracy.

W związku z powyższym art. 12 pr. aut. nie będzie miał zastosowania do utworów stworzonych na zamówienie np. na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia, a także do utworów stworzonych w ramach konkursu. We wszystkich tych przypadkach, zastosowanie będą miały zasady ogólne przeniesienia praw autorskich zawarte w rozdziale 5 pr. aut.

11. Przyjęcie utworu jest oświadczeniem woli pracodawcy. Przyjmując utwór pracodawca akceptuje sposób jego wykonania i osiągnięty rezultat. Pr. aut. nie wprowadza żadnych wymogów formalnych, dotyczących przyjęcia utworu, stąd może ono nastąpić w dowolnej formie, również ustnie. Powszechnie przyjmuje się, że z przyjęciem utworu następuje rozpoczęcie korzystania z utworu przez pracodawcę (np. wydanie dostarczonego artykułu, przesłanie klientowi pracodawcy przygotowanej ekspertyzy). Z punktu widzenia prawa autorskiego brak jest konieczności szczegółowego dokumentowania dostarczenia i przyjęcia utworów stworzonych przez pracowników w wykonywaniu ich obowiązków ze stosunku pracy. W celu uniknięcia wątpliwości art. 13 pr. aut. stanowi, że jeżeli pracodawca nie zawiadomi twórcy w terminie 6 miesięcy od dostarczenia utworu o jego nieprzyjęciu lub uzależnieniu przyjęcia od dokonania określonych zmian w wyznaczonym w tym celu odpowiednim terminie, uważa się, że utwór został przyjęty bez zastrzeżeń. Oczywiście pracownik i pracodawca, w umowie o pracę, mogą określić odmienny termin do przyjęcia utworu przez pracodawcę.

12. Na koniec uwag o zakresie przeniesionych praw autorskich na pracodawcę, należy podkreślić, że pracodawca nabywa tylko i wyłącznie **majątkowe** prawa autorskie do utworu stworzonego przez pracownika. Zgodnie z art. 17 pr. aut. przez majątkowe prawa autorskie należy rozumieć, wyłączone prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Oznacza to tym samym, że **osobiste** prawa autorskie pozostają przy twórcy, czyli przy pracowniku. Autorskie prawa osobiste, zgodnie z art. 16 pr. aut., chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

- a) autorstwa utworu;
- b) oznaczania utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;

- c) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- d) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- e) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Z treści powyższego przepisu wynika, że twórca nie może się ani zrzec ani zbyć osobistych praw majątkowych. Jednakże jest dopuszczalne, aby twórca bądź zobowiązał się do niewykonywania wobec określonej osoby (w tym przypadku pracodawcy) danego prawa osobistego, bądź zezwolił pracodawcy na wykonywanie tego prawa w jego imieniu. Dochodzi bowiem wówczas do wykonywania, a nie do zrzeczenia się, autorskich praw osobistych.

[Konsekwencje naruszenia majątkowych praw autorskich]

13. Konsekwencje naruszenia majątkowych praw autorskich są wskazane m.in. w art. 79 oraz 116 pr. aut. Zgodnie z art. 79 ust. 1 pr. aut. uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone może żądać od osoby, która naruszyła te prawa (1) zaniechania naruszenia; (2) usunięcia skutków naruszenia; (3) naprawienia wyrządzonej szkody albo na zasadach ogólnych albo poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku, gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu; (4) wydania uzyskanych korzyści.

Niezależnie od roszczeń, określonych w ust. 1, uprawniony może się domagać: (1) jednokrotnego albo wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydanego w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez sąd; (2) zapłaty przez osobę, która naruszyła autorskie prawa majątkowe, odpowiedniej sumy pieniężnej, nie niższej niż dwukrotna wysokość uprawdopodobnionych korzyści odniesionych przez sprawcę z dokonanego naruszenia, na rzecz Funduszu, o którym mowa w art. 111, gdy naruszenie jest zawinione i zostało dokonane w ramach działalności gospodarczej wykonywanej w cudzym albo we własnym imieniu, choćby na cudzy rachunek.

[Inne podstawy odpowiedzialności]

14. Działanie polegające na wykorzystywaniu cudzych materiałów można również uznać w pewnych przypadkach za czyn nieuczciwej konkurencji. Zgodnie z art. 3 uznk, czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta. Ww. przepis stanowi tzw. klauzulę generalną ustanawiającą zasady odpowiedzialności deliktowej przewidzianej przez przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.
15. W świetle tego przepisu (art.11 uznk. ust. 1) czynem nieuczciwej konkurencji jest przekazanie, ujawnienie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa albo ich nabycie od osoby nieuprawnionej, jeżeli zagraża lub narusza interes przedsiębiorcy.
16. Przez tajemnicę przedsiębiorstwa rozumie się nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności.